

UN SCEPTRU DE PIATRĂ ÎN FORMĂ DE CAP DE CAL DESCOPERIT ÎN IUGOSLAVIA

Numărul sceptrelor de piatră în formă de cap de cal din perioada tirzie a neoliticului — și despre care am avut prilejul să mă ocup în diferite rînduri ¹— a sporit recent cu încă un exemplar descoperit în sudul Iugoslaviei, pe teritoriul localității Suvodol din Macedonia (fig. 1). Într-un articol tratînd despre unele elemente ale influențelor pontice și ale stepelor la Dunărea de jos și în Balcani în perioada de tranziție de la neolitic la bronzul timpuriu, cercetătorul iugoslav M. Garašanin ² descrie sumar și ilustrează ultima piesă de la Suvodol, punînd-o în chip firesc în legătură cu celelalte sceptre de acest fel cunoscute pînă acum. Deși, evident, acest ultim sceptru în formă de cap de cal prezintă și unele mici deosebiri față de celelalte exemplare descoperite mai de mult, atît forma generală cît și toate elementele caracteristice sînt absolut aceleași. Judecînd după fotografia publicată, acest nou exemplar pare a semăna mai mult cu sceptrul de la Casimcea, nefiind atît de stilizat ca celelalte exemplare (și mai ales ca acelea de la Sălcuța și Terekli Mekteb).

Și la piesa de la Suvodol ca și la celelalte sceptre, partea opusă botului este modelată ca o prelungire ușor sugrumată pe linia de contact cu capul propriu-zis, avînd totodată deasupra un fel de buton în relief, desigur tot pentru fixarea legăturii cu care sceptrul era prins de mîner.

Importanța piesei din Macedonia stă atît în faptul că ea sporește la cinci numărul acestor sceptre de o formă atît de specială, cît și în poziția ei geografică. După cum era și firesc, M. Garašanin este de acord că și această piesă trebuie pusă în legătură cu stepele nord-pontice ³, deși în același timp este de părere

---

¹ Vladimir Dumitrescu și colaboratori, *Hăbășești*, 1954, p. 434—456 și p. 540—544; Vladimir Dumitrescu, *Cîteva precizări cu privire la sceptrele în formă de capete de cal din R.P.R. și U.R.S.S.*, în *SCIV*, VI, 1955, p. 425—436; idem, *Le dépôt d'objets de parure de Hăbășești et le problème des rapports entre les tribus de la civilisation de Cucuteni et les tribus des steppes pontiques*, în *Dacia*, N.S., I, 1957, p. 73—96.

² M. Garašanin, *Elemente der Steppen- und der pontischen Einflüsse an der Unteren Donau und auf dem Balkan, an Übergang vom Neolithikum zur Frühen Bronzezeit* (în limba sîrbă, cu rezumat larg în l. germană), în *Glasnik-Sarajevo*, N.S., XV—XVI, Arheologija, 1961, p. 5—22—26.

³ *Ibidem*, p. 15 și 25.

că atît ea cît și cele de la Sălcuța și Fedeleșeni trebuie atribuite mai degrabă migrației unei populații din regiunile situate în sudul Uniunii Sovietice, decît schimburilor economice intertribale¹. Din păcate condițiile de descoperire a sceptrului de la Suvodol nu sînt bine cunoscute, Garașanin spunînd despre el numai că « pare să provină dintr-o așezare a grupei neolitice tîrzii Crnobuki ». Iar originea din regiunea stepelor « pare a fi confirmată » — adaugă autorul

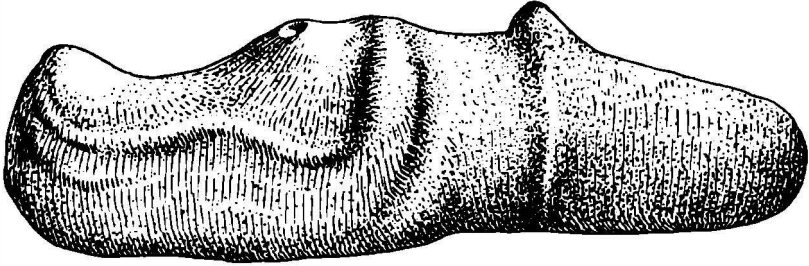

Fig. 1. — Sceptrul de la Suvodol (Macedonia). Schiță după fotografia publicată în *Glasnik-Sarajevo*, N.S., XV—XVI, p. 15, fig. 1.

citat — « în afară de descoperirea de la Terekli Mekteb, și prin mormîntul cu ocră de la Casimcea și poate și prin semnificația reprezentării capului de cal »². În ceea ce ne privește, am arătat mai de mult pentru ce credem că nu poate fi vreo îndoială că toate aceste piese reprezintă cu adevărat capete de cal³ și de aceea nu mai stăruim aci în această privință. De altfel, în treacăt fie spus, dacă ele ar reprezenta capul unui alt animal, asemănarea celor cinci exemplare descoperite pînă acum, care merge în multe privințe pînă la *identitate*, și răspîndirea lor exclusiv în zona ce se întinde din Caucaz pînă în Balcani, nici nu ar putea fi explicată.

Pentru a putea admite interpretarea lui Garașanin — care înclină să admită că și piesa de la Suvodol a fost dusă acolo de unele elemente etnice venite din regiunea stepelor pontice — ar trebui ca în același mediu cultural din Macedonia

¹ M. Garașanin, *Elemente der Steppen- und der pontischen Einflüsse...*, loc. cit.

² *Ibidem*.

³ Această identificare a fost făcută de noi încă din 1940. În ceea ce privește felul în care s-a încercat (D. Berciu, *Contribuții la problemele neoliticului în România...*, p. 129 și nota 4 de pe aceeași pagină) să mi se conteste prioritatea acestei identificări, prefer să nu mai stăruim aici (vezi mai jos nota redacției în această privință). De altfel, în fond ceea ce interesează nu este atît identificarea în sine, ci concluziile științifice asupra legăturilor cu stepele nord-pontice, concluzii formulate de noi înainte de a se cunoaște exemplarul din Caucaz (publicat de A. A. lessen abia în 1952), și care ni se par cu totul valabile și la ora actuală.

Nota Redacției. Este incontestabil că prin felul în care au fost redactate unele pasaje în lucrarea lui D. Berciu și care au trecut, în chip regretabil, neobservate cu prilejul editării lucrării, se încearcă să se pună la îndoială, în chip cu totul nejustificat și într-o formă neadmisibilă, prioritatea unei identificări care — ținînd seama de toate datele de care dispunem — nu poate fi contestată lui Vladimir Dumitrescu. Pe viitor, este de dorit să se evite orice încercare de a se arunca o lumină defavorabilă asupra probității științifice a unui cercetător a cărui comportare științifică îl situează mai presus de asemenea încercări condamnabile.

să se fi făcut și alte descoperiri (inclusiv chiar morminte cu ocră) care să poată fi atribuite unor triburi pontice ajunse acolo spre sfârșitul neoliticului. Dar asemenea elemente nu știm să existe, căci chiar în analiza detaliată făcută de Garașanin pentru grupa Crnobuki¹ nu este menționat nici un element cultural a cărui origine să trebuie să fie căutată în regiunea stepelor pontice, întreaga grupă dovădind dimpotrivă legături strânse cu Tesalia, deci cu sudul². De aceea nu cred că trebuie să subscriu la concluzia că sceptorul în formă de cap de cal din Macedonia ar fi fost adus mai degrabă prin deplasarea unor triburi venite din regiunile nord-pontice decît prin schimburi intertribale. De altfel, după cum am amintit mai sus, Garașanin înclină pentru aceeași explicație pentru toate cele trei sceptre (Sălcuța, Fedeleşeni, Suvodol) care nu au fost găsite în zona stepelor pontice, deși cel puțin la Fedeleşeni și la Suvodol nu se cunosc alte elemente culturale tipic-pontice în așezările respective, împrejurare care se opune acestei explicații.

Nu este, desigur, cazul să discutăm din nou această problemă în ansamblul ei, însă deocamdată nu avem nici un motiv să credem că sceptorul de la Fedeleşeni ca și acela de la Suvodol nu ar aparține mediului cultural al așezărilor în care au fost descoperite, după cum nu avem de altfel nici o certitudine că sceptorul de la Sălcuța ar fi fost descoperit în cuprinsul stratului Sălcuța IV. Este adevărat că s-a emis ipoteza că și sceptorul de la Fedeleşeni ar putea fi posterior așezării cucuteniene de acolo și că în felul acesta el ar trebui să fie atribuit unei faze post-cucuteniene — respectiv Gorodsk-Horodiștea — dar întrucît în nici una dintre așezările culturilor Gorodsk-Horodiștea și Usatovo-Foltești din U.R.S.S. și din țara noastră nu s-au găsit asemenea piese, îmi mențin părerea că pătrunderea acestor sceptre spre vest și sud-vest s-a făcut ceva mai timpuriu. Și Garașanin crede că descoperirea de la Suvodol pare a rezolva problema cronologică în favoarea datării mai timpurii propuse de mine³, tocmai pentru că sceptorul din Macedonia s-a descoperit într-o așezare neolitică tîrzie.

Întreaga dificultate a problemei situației cronologice precise a acestor sceptre stă, evident, tocmai în împrejurarea că nu se cunosc, pentru toate, condițiile precise ale descoperirii. Dar întrucît șocotim și acum că mormîntul de la Casimcea nu poate fi datat într-o perioadă tîrzie, fiind anterior marilor deplasări de triburi care au dus triburile stepelor pînă departe spre vest, nu vedem nici un motiv pentru a renunța la datarea noastră în cadrul unei perioade mai vechi decît aceea la care s-au oprit alți cercetători. De altfel aspectul esențial al problemei este consti-

¹ M. Garașanin, în *Arheoloski Vestnik*, VI, 1955, p. 75 și urm. și în studiul *Neolithikum und Bronzezeit in Serbien und Makedonien*, în 39. *BerRGK*, 1958, p. 1 și urm. (v. capitolul *Die Crnobuki-Gruppe*, p. 118—120).

² M. Garașanin, *Neolithikum und Bronzezeit . . .*, loc. cit. Între elementele ce stau în legătură cu Sudul este evident și plastica în lut. Unele statuete au o gaură între umeri, pentru introducerea unui cap modelat aparte (*ibidem*, p. 119 și pl. 25/2), iar Garașanin a făcut pe drept cuvînt apropierea între ele și aparițiile similare din Tesalia (*ibidem*, p. 119); statuetele din Macedonia constituie și ele încă o verigă de legătură între statuetele de acest tip din Tesalia și acelea de la Gumelnița, de care ne-am ocupat în mai multe rînduri (ultima oară în articolul *A new Statuette of Thessalian type discovered at Gumelnița*, în *Dacia*, N.S. IV, 1940, p. 443—453, unde se găsește și întreaga bibliografie anterioară). Faptul că și piesele din Macedonia datează din neoliticul tîrziu, ca și exemplarele de la Gumelnița, descoperite în stratul B al așezării eponime, dovedește pe de o parte contemporaneitatea lor, iar pe de altă parte că sînt posteriore exemplarelor tesaliene. De altfel exemplarul din Macedonia ilustrat de Garașanin seamănă bine cu unele dintre piesele similare de la Cernavoda.

³ M. Garașanin, *Elemente der Steppen- und der pontischen Einflüsse . . .*, p. 15 și 25.

tuit tocmai de legătura care trebuie neapărat să fie făcută între aceste sceptre și triburile stepelor pontice — iar această legătură am precizat-o, după cum se știe, chiar înainte de a fi fost publicat sceptrul de la Terekli Mekteb. Concluzia aceasta ni se pare încă singura valabilă, fie că pe unele dintre sceptre le considerăm ajunse în locul de descoperire prin legături de schimb, fie că dimpotrivă le-am socoti pe toate vehiculate de înseși triburile stepelor pontice în drumul lor spre vest¹.

VLADIMIR DUMITRESCU

КАМЕННЫЙ СКИПЕТР В ВИДЕ ЛОШАДИНОЙ ГОЛОВЫ, НАЙДЕННЫЙ В ЮГОСЛАВИИ

РЕЗЮМЕ

Автор сообщает о находке в Македонии еще одного каменного скипетра в виде лошадиной головы, недавно описанного М. Гарашаниным. Таким образом, теперь известно пять экземпляров этого типа: из Сэлкуцы (Олтения), Феделешени (Молдова), Касимчи (Добруджа), Терекли Мектеб (Кавказ) и Суводола (Македония). Большое сходство, доходящее во многих отношениях до тождественности, доказывает, что они принадлежат к одной и той же культурной среде. Все они, по мнению автора, характерны для культуры неолитических причерноморских степных племен; что касается экземпляров из Феделешени, Сэлкуцы и Суводола, предшествующих переселению причерноморских племен к западу и юго-западу в конце неолита, они попали в результате обмена в местности, где их нашли.

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

Рис. 1. — Скипетр из Суводола (Македония). Рисунок по фотографии, опубликованной в *Glasnik-Sarajevo*, N.S., XV—XVI, стр. 15, рис. 1.

SCEPTRE EN PIERRE, DE YOUGOSLAVIE, EN FORME DE TÊTE DE CHEVAL

RÉSUMÉ

L'auteur signale la découverte, en Macédoine cette fois, d'un sceptre en pierre ayant la forme d'une tête de cheval, récemment publié par M. Garašanin. On connaît donc maintenant cinq exemplaires de ce type, provenant de Sălcuța

¹ D. Berciu, *loc. cit.*, se gîndește acum la o origine egeo-anatoliană a acestor sceptre.

(Olténie), Fedeleșeni (Moldavie), Casimcea (Dobroudja), Terekli Mekteb (Caucase) et Suvodol (Macédoine). Leur grande ressemblance qui, à certains égards, va jusqu'à l'identité, prouve qu'ils appartiennent au même milieu culturel. L'auteur les considère tous comme spécifiques de la civilisation des tribus des steppes pontiques néolithiques, mais il croit que les exemplaires de Fedeleșeni, Sălcuța et Suvodol, antérieurs à la migration des tribus pontiques vers l'ouest et le sud-ouest à la fin du néolithique, sont parvenus dans les contrées où on les a trouvés par la voie des échanges entre tribus.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. — Le sceptre de Suvodol (Macédoine). Esquisse d'après la photographie publiée dans *Glasnik-Sarajevo*, N.S., XV–XVI, p. 15, fig. 1.
